

УДК 330.33.01

Топішко І. І.,*кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії Національного університету "Острозька академія"*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИТОКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто питання щодо причин та сутності сучасної фінансово-економічної кризи. З'ясовуються особливості кризових явищ в Україні та обґрунтовуються заходи щодо її подолання.

Ключові слова: криза, цикли, державне регулювання, вільний ринок, соціально-орієнтована ринкова економіка, фінансовий ринок, відносини власності.

В статье рассмотрено вопрос о причинах и сущности современного финансово-экономического кризиса. Исследуются особенности кризисных явлений в Украине и определяются мероприятия его решения.

Ключевые слова: кризис, циклы, государственное регулирование, свободный рынок, социально-ориентированная рыночная экономика, финансовый рынок, отношения собственности.

In this article the questions related towards the motives and nature of the modern financial and economical crisis have been investigated. The main peculiarities of the crisis phenomena in Ukraine and the ways of its overcoming have been determined.

Key words: crisis, cycles, state regulation, free market, socially oriented market economy, financial market, possession connections.

Постановка проблеми. Глобальна світова фінансово-економічна криза прямо і безпосередньо, раніше чи пізніше, в більшій чи меншій мірі зачіпає інтереси, впливає на становище більшості фізичних осіб, суб'єктів господарювання, цілих держав та регіонів світу. Вона обумовлює докорінні зміни в співвідношенні сил і впливів у системі світогосподарських координат. Дієвість і ефективність антикризових заходів в значній мірі обумовлюється тим, наскільки глибоко і точно економічна наука з'ясовує сутність та особливості процесів, що відбуваються як на національному, так і на глобальному рівні і виконує на належному рівні прогностичну функцію. Саме цим і зумовлюється актуальність даної проблематики.

Незважаючи на те, що економічні кризи з початком індустріальної епохи є явищем звичним і регулярно повторюваним, а також відносно добре дослідженим, процеси, що виникли в першій половині 2008 року спочатку

на фінансових ринках, а невдовзі і в реальному секторі економіки, мають далеко неоднозначні оцінки і трактування в середовищі як економістів-теоретиків, так і політиків, фінансистів та підприємців. Аналіз періодичної наукової літератури з проблем сучасної фінансово-економічної кризи мимоволі наштовхує на думку, що ніхто твердо і достеменно ще не знає, що саме відбувається і, головне, які заходи необхідно вжити з метою мінімізації наслідків кризи. Як влучно відмітив А.С.Гальчинський, – скальпель ввели, але нікому достеменно невідомо, що потрібно видаляти [1].

Особливо це стосується постсоціалістичних країн, в тому числі України, в яких планова система господарювання зруйнована, а соціальне ринкове господарство ще не сформоване. У зв'язку з даною обставиною тут виникають підвищені ризики та загрози. Недооцінка цих ризиків та загроз і неадекватне реагування на них в державній антикризовій політиці та системі антикризового регулювання може призвести до хаотичності в функціонуванні соціально-економічної сфери, а враховуючи хронічну політичну нестабільність, до виникнення загрози національної безпеки і навіть державності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна фінансово-економічна криза знаходиться в центрі уваги найвидатніших вітчизняних та зарубіжних економістів. Дослідженням її різних аспектів активно займаються Б. Гаврилишин, А. Гальчинський, В. Геєць, Е. Калінін, В. Лановий, Е. Лібанова, В. Мунтян, О. Пасхавер, Ю. Пахомов, О. Савченко, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, В. Суслов, В. Черняк, Г. Явлінський та інші автори. Отримані в процесі досліджень цими та іншими вченими результати є значимими не лише в теоретичному, а й в практичному плані. Разом з тим, в багатьох дослідників є різне бачення як причин нинішньої кризи, так і її характеру. Суттєво різняться також прогнози щодо подальшого перебігу подій у фінансовій та соціально-економічній сферах. Далеко не завжди однозначними є практичні рекомендації по подоланню кризових явищ та пом'якшенню їх соціальних наслідків.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є з'ясування причин і характеру сучасної фінансово-економічної кризи та обґрунтування на цій основі ряду першочергових антикризових заходів.

Виклад основного матеріалу. Економічні кризи починають виникати в період переходу від мануфактурного до крупного машинного виробництва і з того часу стали постійно повторюваним, закономірним явищем розвитку ринкової капіталістичної економіки, хоч їх масштабність, глибина та інтенсивність прояву суттєво різнились. Вони стали предметом дослідження ще економістів класичної школи політичної економії і з того часу не залишалися поза увагою жодного напрямку чи навіть течії економічної науки. Але, незважаючи на таку значну увагу до даної проблематики, сучасна економічна наука виявилась в цілому як нездатною своєчасно передбачити нинішню кризу, так і запропонувати сприйнятливі

і чіткі рекомендації по її подоланню. Це дає для багатьох дослідників підстави робити висновок про глибокий кризовий стан не лише економіки, а й сучасної економічної науки, особливо її неоліберального напрямку. "З глобальною економічною кризою, – зазначається в одній із публікацій, – економіка зіштовхнулася лише тому, що в стані кризи знаходиться економічна теорія" [2].

Відомий фінансовий дослідник Дж. Сорос ще понад десять років тому висловлював думку про глибоку і безнадійну хибність "ринкового фундаменталізму", який і обумовлює, як на його думку, виникнення і наростання кризових явищ в глобальному масштабі. "Ринкові сили, – як зазначає Дж. Сорос, – якщо надати їм цілковиту свободу, навіть у чисто економічних і фінансових сферах спричинять хаос і однозначно ведуть до розвалу світової капіталістичної системи" [3, с.24]. Відомий білоруський дослідник економічних криз Е. Калінін пов'язує сучасні кризові явища з хвилею зниження довгого економічного циклу, циклу Кондрат'єва [4]. Видатний український економіст Ю. Пахомов головну причину кризи вбачає в системній деградації економіки й суспільства в роки незалежності України [5]. А О. Пасхавер стверджує, що для України нинішня криза є "просто першою повноцінною циклічною кризою ринкової економіки" [6]. Немало економістів, зокрема В.К.Черняк, пов'язують кризові процеси "з гігантськими обсягами фінансових і банківських спекуляцій у світі, за якими нічого реального не стоїть" [7]. Фіктивний капітал, за оцінками деяких дослідників, на 2007 рік перевищував світовий ВВП в 9-10 разів [4;8].

Нинішня криза, як видається має глибоку якісну відмінність від усіх попередніх. Вона носить системний, всеохоплюючий характер. Має місце унікальний, якого досі ще не знала світова економіка, випадок накладання (нанизування) хвилі зниження декількох циклів. Потрясіння на іпотечному, фондовому, банківському та страховому ринках стрімко переросли, незважаючи на величезні фінансові вливання, в глибоку кризу реального сектора економіки. Банкрутують і піддаються реструктуризації, включно із націоналізацією, навіть американські корпорації, які довгі десятиліття були символами успіху і процвітання (наприклад "Дженерал моторс"). Звідси випливає, що й конкретні кроки по подоланню кризи не мають обмежуватись лише набором традиційних антикризових інструментів, а включати поряд з ними також нетрадиційні і більш системні та радикальні заходи.

Сьогодні на глобальному рівні має місце боротьба двох різноспрямованих тенденцій, що характеризують антикризові заходи. І в залежності від того, яка з цих тенденцій переможе, можна очікувати і реалізації одного з двох основних сценаріїв виходу з кризи на глобальному, світовому рівні: відносно оптимістичного або відносно песимістичного.

Перша тенденція, а отже і сценарій, пов'язані з консолідацією зусиль, узгодженням позицій та інтересів головних центрів фінансової та економічної потуги. Якщо даний сценарій буде реалізований, то є всі підстави

сподіватись, що фінансово-економічна криза та її наслідки будуть в основному подолані у відносно короткий термін (4-5 років) і з відносно незначними втратами у відносному вираженні. Головною перешкодою для реалізації цього сценарію є відсутність єдиного, загальновизнаного і авторитетного регулятора на світовому фінансовому ринку. Очевидно, що такий регулятор міг би бути створений лише колективними зусиллями більшості провідних країн під егідою національних органів та інституцій. Такий варіант розвитку подій не є жорстко детермінований в сьогоденних реаліях, але й виключати його повністю, особливо за умови поглиблення кризових явищ на світовому ринку, не варто. Слід зазначити, що його реалізація можлива лише за умови повного виключення одностороннього домінування будь-якої країни. Сподіватись же за даних умов на те, що цю роль виконає США не доводиться, адже за висловом Ангели Меркель, – “дозволивши найбільшим банкам та фінансовим інститутам працювати без достатнього контролю з боку держави, США вчинила безвідповідально щодо всіх світових ринків” [7] і навряд чи ця країна відновить довіру до себе як відповідального світового лідера, а не егоїстичного і безвідповідального партнера. Зайняти ж місце США в системі світо господарських координат, принаймні на даний момент, ще не здатна, тим більш самотужки, жодна інша країна чи навіть регіональні союзи держав.

Друга тенденція, і відповідно більш песимістичний, але одночасно, як на наш погляд, і більш реалістичний сценарій подолання кризи, пов'язані із наростанням відцентрових тенденцій у світовому господарстві, гальмування глобалізаційних процесів. Такий варіант у разі його реалізації буде зводитись до того, що кожна країна, чи їх більшість, зроблять ставку на вихід із кризи в основному самотужки, за рахунок власних сил, ресурсів та досвіду. У випадку реалізації цього підходу суттєво знизяться роль і значення національних інституцій та органів регулювання. Варто зазначити, що протягом останніх двох десятиліть вплив наднаціональних структур постійно і стрімко наростав і зменшувалась роль національних держав в регулюванні соціально-економічних процесів. В такому випадку відчутно загальмуються інтеграційні процеси і різко підвищиться регулююча роль національних держав. Відбудеться також зміщення центру тяжіння від фритридерства в сторону протекціонізму, захисту і розвитку внутрішніх національних ринків. Такі тенденції вже явно проглядаються нині, особливо в країнах Європейського Союзу. І поки-що нічого не вказує на те, що ці тенденції найближчим часом не зміняться на протилежні. Питання заключається лише в тому, наскільки стрімкими, потужними і глибокими виявляться ці дезинтеграційні процеси, до яких меж вони будуть розвиватися. В більш конкретному плані питання зводиться до того, чи спроможним виявиться вистояти під ударом світової фінансово-економічної кризи ЄС як потужне, унікальне, ще досі небачене на континенті об'єднання. За домінуванням такого сценарію розвитку подій вихід з кризи найімовірні-

ше розтягнеться на довгі роки і буде супроводжуватися постійними торговими, митними, валютними, м'ясо-молочними, стальними і т.д. війнами, різкими змінами співвідношень економічної потуги і, відповідно, геополітичного становища та впливу, загострення міждержавних та міжрегіональних суперечностей. Потрібно мати на увазі, що досвід минулого вказує на те, що масштабні економічні війни і гострі суперечності в багатьох випадках мали логічним продовженням війни гарячі.

Звичайно, найкращим варіантом було б оптимальне поєднання регулювання глобальних ринків, особливо фінансових, із державним регулюванням на національних рівнях, що створило б всі необхідні і достатні передумови для швидкого і відносно безболісного подолання кризових явищ, згортання масштабних спекулятивних операцій на фінансових ринках, а отже і унеможливлення повторення ситуації 2008 року, відновлення зростання реального сектору економіки. Для реалізації цього варіанту в практичній площині необхідно досягнення угоди щодо створення світових грошей, які б надійно виконували функції міри вартості та засобу платежу і замінили б в цій якості американський долар, що вичерпав себе в силу як об'єктивних, так і суб'єктивних причин та факторів.

Зупинимося більш детально на двох аспектах, які відтінюють специфіку економічної кризи в Україні. Один із них переважно зовнішній, а інший виключно внутрішній. Насамперед, необхідно відмітити, що суттєві, навіть докорінні зміни відбуваються на геоekonomічному та геополітичному рівнях. Як вважає відомий історик Я. Грицак, і з ним важко не погодитися, на наших очах завершується великий 500-річний історичний цикл у розвитку людської цивілізації, який бере свій початок з Великих географічних відкриттів [9]. З ними світ був поділений на дві частини – центр і периферію. З того часу відбулося немало змін як в межах центру, так і периферії. Але характер відносин між ними залишався незмінним. Він зводився до домінування центру і підпорядкування йому периферії. Для вирішення цього завдання в різні історичні періоди центр використовував найрізноманітніші комбінації важелів та засобів впливу – військових, релігійних, культурних, ідеологічних, дипломатичних, фінансових, торгових тощо. Значна частина периферії стала нецікавою для центру в результаті виснаження її ресурсів і збідніння. Якщо в 70-х рр. минулого століття розрив у рівнях доходів найбагатших і найбідніших країн був 14-15 кратним, то на сьогодні він є 100 кратним і продовжує стрімко наростати. В іншій же частині колишньої периферії сформовано потужні економічні системи (Китай, Індія, Бразилія і т.д.), які вже сьогодні є конкурентоспроможними з центром, а в недалекому майбутньому мають всі шанси перевищити його за економічною потугою і впливом. Все більш дослідників вказують на те, що найближчим часом може відбутися інституціоналізація таких об'єднань як ШОС і БРІК. Всі ці процеси мають пряме відношення і до України. В останні два десятиліття Україна планомірно і цілеспрямова-

но виштовхувалася на периферію і вже сьогодні вона фактично має чимало класичних ознак колоніального і напівколоніального статусу. Нинішня криза є моментом істини, вона поставила молоду державу і її народ перед жорстким альтернативним вибором: або повністю сповзти на периферію і закріпитись там назавжди, перетворившись із суверенної країни на територію поки-що багату ресурсами і з кваліфікованою робочою силою. Або ж, вміло пристосуватися до динамічних процесів і змінити вектор руху, повернутися в коло найбільш розвинених країн. Шансів на це з кожним роком залишається все менше, але вони все ще є, незважаючи на значну втрату економічного потенціалу.

Глибока криза української економіки обумовлена в основному внутрішніми, а не зовнішніми чинниками. Як влучно відмітив один з російських економістів, “детонатор чужий, але порох свій” [10, с.34]. На стадії ринкових трансформацій була обрана, а точніше нав’язана нам ззовні глибока хибна модель ринкової трансформації, що базувалася на принципах теоретичної концепції монетаризму. А тому, – як слушно зазначає С.Яременко, – у нас гірше ніж у інших тому, що “ми виявилися однією з країн, що вірять в догми монетаризму, в які вже не вірить ніхто в світі” [11]. Основними догмами і міфами монетаризму, який лежить в основі політики МВФ щодо країн, що розвиваються є: назад до Сміта; лібералізація приватизація; саморегуляція; конкуренція; вільне ціноутворення; вільна торгівля; мінімум державного втручання (державна – “нічний сторож”); обмеження державних витрат та згортання соціальних виплат; максимум преференцій для крупного фінансово-спекулятивного капіталу і т. д. Це модель насадження “дикого капіталізму” смітського зразка. “Дикий капіталізм” в наших умовах кінця ХХ – початку ХХІ ст. не міг органічно виростати, як це мало місце свого часу (ХVІІ – ХVІІІ ст.) в європейських країнах.

Не міг тому, що українське суспільство кінця ХХ ст. його переросло, як і сталінський індустріалізм та брежнєвський розвинутий соціалізм. Адже в наявності на той час була не тільки розвинута матеріально-технічна база, а й високий освітній рівень всього народу, система широких і твердих соціальних гарантій, повна зайнятість, врешті-решт, сформована під впливом як об’єктивних чинників, так і суб’єктивних факторів, яскраво виражена “антикапіталістична ментальність”. Все це давало підстави одному з найвидатніших мислителів ХХ ст. Івану Павлу ІІ стверджувати, маючи на увазі трансформаційні процеси в постсоціалістичних країнах: “Неприйнятним є твердження про те, що після падіння комунізму єдиною альтернативою є капіталізм” [12]. Не інакше як “безумство” характеризував трансформацію економічних систем колишніх соціалістичних країн в систему “дикого капіталізму” відомий американський економіст Дж. К. Гелбрейт.

Дані соціалістичних досліджень, зокрема центру Разумкова, більш ніж наглядно вказують на те, що безумством дикий капіталізм в наш час вважають не лише видатні мислителі, а й абсолютна більшість наших грома-

дян. Біля 80% опитаних вважають, що в цілому події в країні розвиваються в неправильному напрямі і лише 7% – в правильному [13].

Усвідомлення хибності обраної моделі приходиться і до найвищих посадових осіб. У своєму першому виступі, після складання присяги, четвертий глава держави зазначив: “Україна повинна обрати правильну довгострокову стратегію розвитку. Багато наших проблем виникли через те, що замість того, аби рухатися до постіндустріального суспільства зразка ХХІ ст., ми пішли шляхом первісного накопичення капіталу, тобто до так званого “дикого капіталізму”” [14]. Ці слова породжують певні надії на суттєву корекцію самої нинішньої моделі соціально-економічного розвитку, а отже і надії на швидке і безболісне подолання кризових явищ та процесів.

В більш конкретному плані корекція курсу і основний зміст антикризових заходів мають бути спрямовані, як на наш погляд, на негайне закриття, ліквідацію “чорних дир”, яких є чимало і в які безпосередньо поглинаються ресурси держави і результати праці народу. Найбільша і найбільш небезпечна така “чорна дора” сформувалася за роки так званих реформ у сфері зовнішньоекономічних відносин. За роки незалежності з України викачено багато сотень млрд. дол. Склалася парадоксальна, але стабільна ситуація: знекровлена, виснажена молода держава є фактично потужним донором для економік більш розвинутих країн і в той же час стрімко залізає в борговий зашморг, високими темпами нарощуючи як державний, так і корпоративні борги. Навіть в момент стрімкого розгортання кризи у 2008р., за даними ДПАУ з України було вивезено 17,5 млрд. дол., в тому числі у четвертому, найбільш провальному кварталі, 7,5 млрд. дол. [15].

Для подолання кризових явищ суттєвого перегляду потребує також сама філософія перебудови, реформування відносин власності. Весь складний комплекс реформування даних відносин фактично зводився до приватизації. Потрібно відійти від сформованого в 90-х рр. міфу, догми, згідно яких приватна власність скрізь і завжди є більш ефективна і доцільна (це той же марксизм в сталінському трактуванні, тільки навпаки, навиворіт). Удосконалення відносин власності в динамічній економічній системі не може обмежуватися лише приватизацією. Окрім іншого, воно не виключає також реприватизацію і навіть націоналізацію в тих випадках, коли новоспечені власники не здатні ефективно вести господарювання, не виконують взятих зобов'язань, або ж тоді, коли в цьому існує суспільна доцільність чи нагальна необхідність (забезпечення безпеки і т. д.).

Докорінного перегляду потребують також пропозиції у привласненні доданої вартості між найманими працівниками і працедавцями (незалежно від форм власності і типів господарювання). Адже доля заробітної плати в структурі ВВП, як і в структурі собівартості продукції є суттєво, в рази нижчою, ніж в розвинутих країнах. А найманий працівник, за деякими оцінками, на одиницю заробітної плати приносить підприємцю втричі більше доходів, ніж це є за кордоном.

Для перетворення “дикого капіталізму” в соціально орієнтоване ринкове господарство з людським обличчям необхідно вжити невідкладних заходів, спрямованих на зниження рівня диференціації доходів. На думку Нобелівського лауреата, американського економіста Дж. Стігліца у пострадянських країнах “стався найгірший з можливих випадків – величезний спад виробництва і величезне зростання нерівності і прогноз на майбутнє невтішний: крайнощі нерівності перешкоджають економічному зростанню” [16, с. 153].

Децильний коефіцієнт (відношення доходів 10 % найбільш багатих верств населення до доходів 10% найбідніших прошарків) в Україні набагато вищий, ніж у будь-якій європейській країні чи США. Навіть далеко не кожна країна Латинської Америки чи Африки має таке значення цього показника.

В розвинутих, цивілізованих країнах з другої половини ХХ ст. відбуваються процеси, що отримали назву “дифузії” власності, тобто її розсіювання, розпорощення, розосередження серед все більшої частини громадян, процеси перетворення найманих працівників у співвласників підприємств через систему “участі у прибутках”. В Україні в процесі приватизації відбулося відчуження найманих працівників від засобів виробництва. Наймані працівники в основній своїй масі позбавлені не тільки реального статусу власника /співвласника/, а й формального /юридичного/. Колишня державна та колективна власність не розсіювалась між працівниками, а концентрувалась, зосереджувалась у руках невеликої купки людей, до того ж нерідко на основі принципів рідства та кумівства і зрощувалась з владою, що є особливо загрозливим та небезпечним для суспільства. За даними В. К. Черняка, 5% багатих сьогодні володіють 65% національного багатства; 60% бідних – лише 5%; 35% середніх прошарків – 30%.

В сьогоденнішніх умовах забезпечити переорієнтацію стратегії соціально-економічного розвитку, подолати кризу неможливо без суттєвих змін у сфері фінансів, в тому числі державних. Насамперед необхідно переорієнтувати фінансові потоки із спекулятивних операцій на реальний сектор економіки, забезпечити більшу вигідність інвестицій у сферу матеріального і нематеріального виробництва порівняно із сферою обігу. До речі, в період первісного нагромадження капіталу та становлення “дикого капіталізму” мав місце процес трансформації лихварського та торгового капіталу в капітал промисловий, задіяний в безпосередньо виробничому процесі, а не навпаки, що ми спостерігаємо в умовах сучасної України. Давно вже назрілою і перезрілою є необхідність детінізації економіки і зниження рівня корупції. Все це, як на наш погляд, далеко не повний перелік заходів необхідних для суттєвої корекції існуючої на даний час в Україні моделі соціально-економічного розвитку, а отже, і подолання зтяжної та глибокої економічної кризи, яка є фактично перманентною з початку 90-х рр.

Особливої уваги в умовах загострення кризових явищ потребують питання, пов’язані з розподілом тягара кризи між різними прошарками

населення. В сучасних українських реаліях має місце ситуація, коли тягар кризи в найбільшій мірі перекладається на ті верстви, які мають найменшу причетність до її виникнення і не несуть відповідальності, або ж не в повній мірі відповідають ті, чия діяльність прямо і безпосередньо вплинула на загострення соціально-економічної ситуації. Прибутки, надходи “приватизуються”, а збитки підприємницьких структур, олігархів люб’язно перекладаються на найбільшні прошарки, націоналізуються державою. Навіть в епоху дикого капіталізму не знаходила широкого застосування практика “заморожування” заробітної плати найманих працівників при стрімкому зростанні цін на товари та послуги, що має місце в останні роки в Україні. Заробітна плата, якщо й заморожувалася в окремі періоди, то відбувалося це одночасно із “заморожуванням” цін на споживчі товари та послуги. З іншої сторони, навіть під час інтенсивного наростання кризових явищ в 2008р. чисті прибутки комерційних банків зросли за рік, за даними НБУ, на 76%. У своїй новій книзі “Зламана десятиліття”

Л. Д. Кучма наводить таку цитату Президента США Барака Обами: “Я не для того боровся за Білий дім, щоб допомагати купці банкірів – “жирних котів” з Уол-стріт... Дехто так нічого і не зрозумів! Ви, хлопці, хочете отримувати премії в 10 чи 20 мільйонів дол. Після того, як економіка пережила свій гірший рік за останні десятиліття. Адже ж ви, хлопці, і створили цю проблему” [17].

Українські ж “хлопці”, “жирні коти”, всі ті, хто вів широкомасштабні спекуляції на валютному ринку, набирався позик за кордоном, безвідповідально роздавав направо і наліво “проблемні” кредити тощо, поки що так і не відповіли за таку свою руйнівну діяльність. Тому, щоб убезпечитись від повторення подібного в майбутньому, потрібно різко підняти планку соціальної відповідальності представників бізнесу, особливо фінансово-спекуляційного. Комплекс таких заходів відповідав б загальносвітовим тенденціям. Адже, зокрема, У. Баффет, третій у світі фінансист за обсягом своїх статків заявив, що необхідно зробити так, щоб керівники структур, що зазнали краху, або перейшли під контроль держави, чи яким знадобилась допомога були “повністю знищені з фінансової точки зору. Чому він [керівник] повинен почувати себе краще, ніж робітник, що звільнений із General Motors? За крах банку він має відповідати всім своїм майном і навіть майном дружини” [18]. Необхідно негайно зупинити процес “конвертування” корпоративних боргів, особливо банківських, тим більше з участю іноземного капіталу, в державний борг. Загрози, що йдуть від так званого рефінансування банків набагато небезпечніші для економіки, особливо реального сектору і соціальної сфери, ніж загрози від зростання в умовах кризи заробітних плат та соціальних виплат.

Висновки. Небачений за тривалістю і глибиною в індустріальну епоху спад обсягів виробництва, деградація і навіть пряма руйнація продуктивних сил, зuboжіння переважаючої частини населення і формування купки

олігархів є прямим наслідком використання в соціально-економічній політиці принципів теоретичної концепції монетаризму. Подолання кризових явищ, вихід на траєкторію сталого, стабільного і динамічного економічного зростання можливий лише за умови суттєвої корекції існуючої на даний час в Україні моделі соціально-економічного розвитку. Якщо говорити в найбільш узагальненому плані, то вона повинна базуватися не на принципах монетаризму і “невидимої руки” А. Сміта, а на поєднанні ідей і, відповідно, важелів в державному регулюванні з теоретичного арсеналу кейнсіанства, ордолібераризму, інституціоналізму та західноєвропейської соціал-демократії. “Дикий капіталізм” – це вже давня історія сучасних цивілізованих країн, до числа яких ми маємо всі підстави відносити і свою країну. А повернути хід історичного процесу в зворотному напрямі, двічі ввійти в одну і ту ж саму річку, як відомо, в кінцевому підсумку ще не вдавалося нікому і ніде.

Література:

1. Дзеркало тижня. – № 42. – 2008.
2. В. Юсим. Первопричина мировых кризисов // Вопросы экономики. – № 1. – 2009.
3. Джордж Сорос. Криза глобального капіталізму // Відкрите суспільство під загрозою. – К., 1999.
4. Э. Калинин. И это произойдет... // Беларусь сегодня, 27 марта 2009 г.
5. Селянська правда. – № 20. – 2009.
6. О. Пасхавер. У страху очі великі // День. – № 27. – 18 лютого 2009.
7. В. Черняк. Не кради наших грошей, Америко! // Ексуле, 25 вересня – 2 жовтня 2008 р.
8. А. Бузгалин, А. Колганов. Мировой экономический кризис и сценарии посткризисного развития: марксистский анализ // Вопросы экономики. – № 1. – 2009.
9. Я. Грицак. Історія – привід для песимізму // Дзеркало тижня. – № 3. – 2007. – 27 січня 2007.
10. Вопросы экономики. – № 12. – 2008.
11. “2000”, 1.01.2010 р.
12. Високий замок. – 22 квітня 2009.
13. Дзеркало тижня. – № 31. – 22 серпня 2009.
14. Виступ Президента України Віктора Януковича у Верховній Раді України. // Голос України. – 26 лютого 2010 р.
15. Дзеркало тижня. – 28.02.2009 р.
16. Джозеф Стігліц. Глобалізація та її тягар. – К., 2003.
17. “2000”. – № 11. – 2010.
18. Дзеркало тижня. – № 3. – 2010.